

Asia: VN/16832/2024

Hallituksen esitys rikoslain 16 luvun muuttamiseksi (sinivilkkusabotaasi)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaalityöntekijöiden seura ry:n lausunto hallituksen esitykseen rikoslain 16 luvun muuttamisesta (sinivilkkusabotaasi):

Yleistä

Sosiaalityöntekijöiden seura pitää tärkeänä, että eri viranomaisten työssään kohtaamaan väkivaltaan pyritään puuttumaan lainsäädännöllisin muutoksin.

Lakiesityksessä kuitenkin sivuutetaan kokonaan sosiaaliviranomaiset. Otamme tässä lausunnossa kantaa sosiaali- ja kriisipäivystyksessä työskentelevien ammattilaisten huomioimiseksi lakimuutoksessa tasavertaisina toimijoina muiden kenttäviranomaisten rinnalla.

Lausunnonantajan näkemykset: rangaistusasteikot

Sosiaalityöntekijöiden seuralla ei ole kommentoitavaa tästä osa-alueesta.

Lausunnonantajan näkemykset: tunnusmerkistöjen selkeys

Sosiaalityöntekijöiden seuralla ei ole kommentoitavaa tästä osa-alueesta.

Lausunnonantajan näkemykset: Tavoitteiden saavuttaminen ehdotetuilla lainsäädäntömuutoksilla

Sosiaalityöntekijöiden seuralla ei ole kommentoitavaa tästä osa-alueesta.

Lausunnonantajan näkemykset: Ehdotusten vaikutukset

Sosiaalityöntekijöiden seuralla ei ole kommentoitavaa tästä osa-alueesta.

Lausunnonantajan näkemykset: Muut asiat

Sosiaalityöntekijöiden seura esittää, että lakimuutosehdotukseen sisällytetään poliisin, pelastuksen ja ensihoidon lisäksi myös sosiaali- ja kriisipäivystyksen toiminnot. Siltä osin, kun osassa hyvinvointialueita sosiaali- ja kriisipäivystyksen tehtävät on delegoitu virka-aikana erillisille virka-aikana päivystäville toimijoille, tarkoitamme sosiaali- ja kriisipäivystyksellä myös heitä. Nyt lausunnolla oleva muotoilu on puutteellinen huomioidessaan neljästä rinnakkain toimivasta, kiinteästi hätäkeskukseen kytkeytyvästä kenttäviranomaisesta vain kolme.

Sosiaali- ja kriisipäivystykset ovat hätäkeskuksen hälytettävissä olevia niin sanottuja kenttäviranomaisia vastaavalla tavalla kuin ensihoito, poliisi ja pelastus. Hätäkeskus välittää sosiaalitoimen tehtäväksi tehtävänkäsittelyohjeensa mukaisesti arvioidut tehtävät sosiaali- ja kriisipäivystyksille käyttäen kenttäviranomaisten yhteisiä tieto- ja viestintäjärjestelmiä. Sosiaalitoimen tehtävien määrällinen kasvu on ollut huomattavaa viimeisimpien vuosien aikana ja esimerkiksi vuonna 2024 hätäkeskukset välittivät sosiaalitoimelle enemmän tehtäviä (92 130 kpl) kuin pelastustoimelle (83 010 kpl) (<https://112.fi/tilastotietoa-hatakeskustoiminnasta>). Hätäkeskuksen kautta saapuvien tehtävien lisäksi sosiaali- ja kriisipäivystyksissä otetaan vastaan merkittävä määrä yhteydenottoja myös muista lähteistä, kuten suorina asiakaspuheluina (sosiaalipäivystyksiltä edellytetään 24/7 avoinna olevaa ja julkisesti saatavilla olevaa yhteydenottokanavaa) sekä muilta viranomaisilta. Sosiaali- ja kriisipäivystys on siis myös volyymiltaan merkittävä kenttäviranomaistoimija ja tästäkin syystä on tärkeää, ettei yhtä toimijaa sivuuteta lakimuutosehdotuksessa, joka kokoaa muut kolme kenttäviranomaistoimijaa yhteen ja korostaa kentällä tehtävän työn erityispiirteitä.

Sosiaali- ja kriisipäivystys on hyvinvointialueiden järjestämää ja tuottamaa, lakisääteistä toimintaa. Sosiaalipäivystyksestä säädetään Sosiaalihuoltolain 29 §:ssä: "Sosiaalipäivystys on järjestettävä ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi kaiken ikäisille. Päivystys on toteutettava siten, että palveluun voi saada yhteyden ympäri vuorokauden ja kiireelliset sosiaalipalvelut voidaan antaa siten kuin tässä tai muussa laissa säädetään. Päivystävissä yksiköissä on oltava riittävät voimavarat ja osaaminen, jotta palvelun laatu ja asiakasturvallisuus toteutuvat. Sosiaalipäivystystä toteutettaessa on toimittava yhteistyössä ensihoitopalvelun, terveydenhuollon päivystyksen, pelastustoimen, poliisin, hätäkeskuksen ja tarpeen mukaan muiden toimijoiden kanssa."

Sosiaali- ja kriisipäivystysten työ sisältää paljon kotikäyntejä ja asiakastapaamisia julkisissa tiloissa. Tapaamisista valtaosa toteutetaan kiireellisesti ja vähäisillä ennakotiedoilla, ja esimerkiksi poliisin virka-apu on mukana vain osassa asiakaskohtaamisista. Asiakastapaamiset liittyvät usein esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaan tai asiakkaiden vakavaan päihteidenkäyttöön tai mielenterveysoireisiin.

Erityisesti lastensuojelutehtäviin liittyvä tahdosta riippumaton vallankäyttö tuottaa tilanteisiin usein ristiriitoja ja työntekijöihin kohdistuvaa uhkaa.

Käytännössä suuressa osassa maata sosiaalipäivystystä järjestetään yhdistettyinä sosiaali- ja kriisipäivystyksinä (vain yksittäisissä tapauksissa nämä toiminnot järjestetään erillisinä). Tämä tarkoittaa, että ShL 29§ mukaisen sosiaalipäivystyksen rinnalla toteutetaan kriisipäivystystä eli tarjotaan psykososiaalista tukea äkillisissä, järkyttävissä tilanteissa. Kriisityön kokonaisuudesta säädetään sekä Sosiaalihuoltolaissa (29b§) että Terveystieteidenhuoltolaissa (50§).

Sosiaali- ja kriisipäivystysten yhdistetty toteutustapa tarkoittaa, että yksiköissä työskentelee rinnakkain eri ammattiryhmiä edustavia ammattihenkilöitä. Tällä on vaikutusta palvelussuhteiden muotoon. Jokaisessa Suomen sosiaalipäivystyksyksikössä tulee olla virkasuhteinen sosiaalityöntekijä, jolla on laajat päätösoikeudet viranomaispäätösten tekemiseen (STM: Kuntainfo 11/2018, s. 2). Sosiaalipäivystystyössä käytetään laajaa viranomaisvaltaa ja pääsääntöisesti sosiaalipäivystysten sosiaalityöntekijät ovatkin virkasuhteisia. Sen sijaan heidän työpareinaan työskentelevien muiden ammattihenkilöiden (kriisityöntekijät, sosiaaliohjaajat, sairaanhoitajat) palvelussuhteen muoto saattaa vaihdella ja olla virkasuhteen sijasta myös työsuhde. Nämä ammattilaiset ovat vastaavassa tilanteessa kuin lainmuutosesityksen perusteluissa mainitut ensihoitajat: he ovat julkisyhteisön työntekijöitä, joita ei nykyisessä rikoslain 16 luvun soveltamisalasäännöksiä koskevassa 20 §:ssä rinnasteta virkamieheen.

Sosiaali- ja kriisipäivystysten sosiaalityöntekijät virkasuhteessa toimivina ovat siis pääsääntöisesti jo nykymuotoisen rikoslain 16 luvun piirissä. Sosiaalityöntekijöiden seura esittää siitä huolimatta, että ehdotetussa sinivalkusabotaasilisäyksessä huomioitaisiin sosiaali- ja kriisipäivystys poliisi- ja hälytystoiminnan rinnalla. Tätä perustelemme paitsi edellä kuvatulla sosiaali- ja kriisipäivystysten käytännön järjestämisen rakenteella (virkasuhteen sosiaalityöntekijän työparina toimii usein yksikön työsuhteinen muu ammattihenkilö), myös sillä, että sosiaali- ja kriisipäivystyksen asema tasavertaisena kenttäviranomaistoimijana tulee huomioida, kun kenttätoimintaa ("poliisi- ja hälytystoimintaa") kootaan yhteen yhteneväisesti tarkasteltavaksi kokonaisuudeksi.

Muutosesityksessä käytetty muotoilu (sivu 27) "Ehdotettujen lainmuutosten tavoitteena on yhteiskunnallisesti tärkeiden toimijoiden, eli tässä yhteydessä poliisin, pelastustoimen ja ensihoidon häiriöttömän toiminnan suojaaminen" on epäonnistunut ja ulossulkeva, jättäen huomioimatta neljänneen kenttäviranomaisen eli sosiaali- ja kriisipäivystyksen yhteiskunnallisen tärkeyden. Samassa luvussa käytetään myös seuraavaa perustelua, joka niin ikään sivuuttaa sosiaali- ja kriisipäivystyksen: "Poliisi- ja hälytystoiminnan yhteiskunnallista merkitystä kuvastaa lisäksi, että kaikkien näiden tahojen tehtäviin kuuluu myös hälytystehtävien hoitaminen, joilla on kiinteä liityntä hätäkeskuslaitokseen ja sen toimintaan. Hätänumeroon voi soittaa vain kiireellisissä hätätilanteissa, jolloin paikalle tarvitaan auttavia tahoja." Myös tämän tekstikohdan sisällöt pätevät yhtä lailla sosiaali- ja kriisipäivystykseen.

Mikäli sosiaali- ja kriisipäivystykset sisällytettäisiin sinivilkkusabotaasilisäykseen, merkitsisi se parempaa lainsäädännöllistä suojaa myös heidän työssään käyttämille ajoneuvoille ja välineistölle. On perusteltua, että tältäkin osin kaikkia kenttäviranomaisia kohdellaan yhdenvertaisesti.

Lainmuutosesityksen perusteluteksteissä esiteltiin kattavasti tilasto- ja muista lähteistä koottua tietoa poliisien, pelastajien ja ensihoitajien työssään kohtaamista uhka- ja väkivaltatilanteista sekä niitä koskevista oikeuden ratkaisuksista. Sosiaali- ja kriisipäivystysten työntekijöiden (tai ylipäänsä sosiaalipalveluiden henkilöstön) osalta vastaavia tietoja ei esitöissä ole saatavissa, koska tiedonkeruu oli rajattu mainittuihin kolmeen toimijaan. Sosiaalityöntekijöiden seura esittää, että vastaava, perusteellinen taustatyö tehtäisiin myös sosiaalihuollon ammattilaisten osalta. Näin saataisiin käsitys uhka- ja väkivaltatilanteiden ilmiöstä myös heidän näkökulmastaan ja pystyttäisiin arvioimaan riittävän kattavasti ja tietoon pohjautuen tarvetta heidän liittämiseensä osaksi sinivilkkusabotaasilisäystä.

Sosiaaliviranomaiset huomioidaan muutosehdoksessa ainoastaan sivun 46 kohdassa "sitä kohtaan, joka poliisi-, pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvan henkilön pyynnöstä tai suostumuksella avustaa poliisi- tai hälytystoiminnassa. On perusteltua, että silloin, kun poliisi- tai hälytystoiminnassa joudutaan turvautumaan ulkopuolisten apuun tehtävien hoitamisessa, rikosoikeudellinen suoja ulotetaan myös toiminnassa avustaviin tahoihin, joita voivat tilanteesta riippuen olla esimerkiksi viranomaistahot, kuten Tulli, rajavartiolaitos, sosiaaliviranomainen..."

On varsin tavanomaista, että sosiaali- ja kriisipäivystys tekee yhteistyötä poliisin kanssa työtehtävillä. Tyypillisimmin yhteistyö tarkoittaa sitä, että kumpikin viranomainen hoitaa omaa virkatehtäväänsä, nojautuen omaan lainsäädäntöönsä ja toimivaltaansa. Tavanomaista on myös se, että sosiaaliviranomainen pyytää poliisilta virka-apua esimerkiksi työtehtäviensä turvaamiseksi. Sen sijaan lainauksessa kuvattu tilanne, jossa poliisi pyytäisi sosiaaliviranomaiselta apua ilman, että tuo toiminta perustuisi sosiaalihuollon omaan lainsäädäntöön, on näkökulmastamme harvinainen.

Sosiaalityöntekijöiden seuran ry:n puolesta,

puheenjohtaja Veera Niemi

sekä hallitus Linda Brandt-Ahde, Petra Erkkilä, Hanna Hautala, Johanna Lahdenperä, Joni Lähteenmäki, Anssi Liikamaa, Mira Miettinen, Anna Rantasuo, Anu Ropponen, Sohvi Salomaa ja Iiris Satamo

sekä lausuntotyöryhmään kuuluneet seuran jäsenet Sirpa Hyytiä-Hallenberg ja Jasmin Kallio

Niemi Veera
Sosiaalityöntekijöiden seura ry